

„Szkola dla rodziców i wychowawców” w badaniach ewaluacyjnych – cz. II

Marcin J. Sochocki

„Szkola dla rodziców i wychowawców” jest programem, którego celem jest doskonalenie kompetencji wychowawczych osób dorosłych. Jest to też program profilaktyczny, który przez stwarzanie pola do zmiany postaw rodziców, nauczycieli i pedagogów wspierać ma pozytywny rozwój młodych ludzi, ułatwiać międzygeneracyjną komunikację i wspierać więzi społeczne. Udział w zajęciach „Szkoly” ma być też okazją do rozpoznawania, wyrażania i akceptowania uczuć (własnych i innych osób). W artykule z kwietnia 2008 r. zaprezentowałem wybrane wyniki ewaluacji ogólnopolskiej edycji „Szkoly” z 2007 r. Były to pierwsze tej skali badania ewaluacyjne tego programu. W niniejszym artykule relacjonuję dalszy przebieg badań, a także przedstawiam i omawiam niektóre wyniki, które uzyskaliśmy w 2008 r. Ewaluację i realizację zajęć sfinansowano na zlecenie Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w ramach wdrażania rządowych programów: „Zero tolerancji dla przemocy w szkole” – w 2007 r. oraz „Bezpieczna i przyjazna szkola” – w 2008 r.

Kilka słów o „Szkole”

Program opracowany przez **Joannę Sakowską** odwołuje się do koncepcji Thomasa Gordona oraz Adele Faber i Elaine Mazlish. Adresatami programu są rodzice oraz osoby zawodowo lub społecznie pracujące z dziećmi i młodzieżą (głównie nauczyciele). Celem „Szkoly” jest budowanie dialogu. Jak pisze Joanna Sakowska: *W dialogu nie ma miejsca na manipulację, przemoc, brak szacunku. Dialog to miłość. Kochać i wymagać, to sztandarowe motto programu.*¹

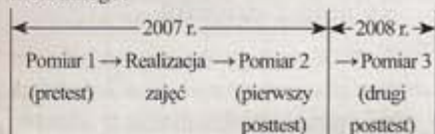
Program realizowany jest w trakcie czterdziestogodzinnych warsztatów, prowadzonych zwykle w cyklu dziesięciu czterogodzinnych spotkań. Jak podaje Joanna Sakowska, optymalna liczba uczestników szkolących się w jednej grupie to 12 osób. Uczestnicy wykonują też prace domowe,

tn. nabywane (doskonalone) w trakcie zajęć umiejętności starają się stosować w codziennym życiu (w domu, w pracy).

Cele i schemat badania

Jak wspominałem, poddawana ewaluacji edycja „Szkoly” miała charakter ogólnopolski, zajęcia przeprowadzono na terenie wszystkich województw, łącznie ze 161 grupami uczestników (w poszczególnych województwach od 8 do 13 grup warsztatowych). W 2008 r. badania skoncentrowane zostały m. in. na **poznaniu subiektywnych przekonań respondentów dotyczących (spodziewanego) wpływu zajęć na relacje z dziećmi**. Badania służyć miały także poznaniu **wplywu warsztatów na kształtowanie (deklarowanych) postaw wychowawczych uczestników**.

Kształtowanie postaw wychowawczych badano za pośrednictwem schematu eksperymentalnego:

Techniką badawczą stosowaną w preteście i pierwszym postteście była ankieta. Drugi posttest zrealizowano za pośrednictwem wywiadów telefonicznych. W trakcie wywiadów, oprócz pytań ujętych w schemacie eksperymentalnym, zadawano także pytania dotyczące opinii uczestników na temat (ewentualnego) wpływu zajęć na relacje z dziećmi, których nie analizowano w ujęciu dynamicznym (ewaluacja *ex post*).

Próba i realizacja pomiarów

Populacją wyjściową dla tworzenia próby badawczej byli wszyscy absolwenci uczestniczący w zajęciach zorganizowanych w ramach edycji „Szkoły” poddawanej ewaluacji (wrzesień-grudzień 2007 r.). W bazie danych zgromadzono informacje o 2206 beneficjentach.

Ograniczenia budżetowe i warunki realizacyjne sprawiły, że nie wszystkie pomiary prowadzone były przez ewaluatorów zewnętrznych. Pretesty przed rozpoczęciem zajęć wykonywały osoby realizujące warsztaty (w okresie od września do listopada 2007 r.). Dokonywanie pierwszego posttestu było zadaniem koordynatorek wojewódzkich, zajmujących się wdrażaniem programu „Szkoły”. Pomiary przeprowadzono bezpośrednio po zakończeniu zajęć, pomiędzy październikiem a grudniem 2007 r.

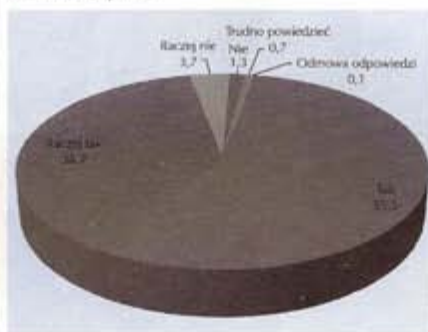
Drugi posttest zrealizowali ewaluatorzy zewnętrzni.² Wywiady telefoniczne przeprowadzono od 17 listopada do 10 grudnia 2008 r., czyli ok. rok po zakończeniu zajęć zorganizowanych w ramach edycji „Szkoły”, poddawanej ewaluacji. Badaniami objęto 968 uczestników warsztatów, co stanowi 43,9% populacji wyjściowej.

W badaniu wzięły udział głównie kobiety (91,1%), osoby z wyższym wykształceniem (68,6%), w wieku trzydziestu-czterdziestu lat (79,9%). Rodzice stanowili 86,1% próby. Co drugi badany wykonywał zawód nauczyciela lub pedagoga. Respondenci zwykle mieszkali w niedużych miejscowościach (do 50 tys. mieszkańców – 59,8%).

Relacje z dziećmi

Zapytaliśmy rodziców czy ich zdaniem udział w zajęciach zmienił coś w kontaktach z ich dziećmi – 94,2% pytanych udzieliło twierdzącej odpowiedzi („tak” lub „raczej tak”). Wskazań na „nie” lub „raczej nie” było 5,0% (wykres 1).

Wykres 1. Odpowiedzi na pytanie „Czy pod wpływem zajęć zmieniło się coś w Pani/Pana kontaktach z Pani/Pana dzieckiem/dziećmi?”, N=833 (w proc.)

Rodziców, którzy dostrzegali jakiejś zmiany w kontaktach z dziećmi, poprosiliśmy o wskazanie obszarów, których te zmiany dotyczyły. Najwięcej twierdzących odpowiedzi odnosiło się do komunikacji, wzajemnego porozumiewania – 97,6% oraz rozumienia postaw i zachowań – 97,5% (tabela 1). W dalszej kolejności wymieniano rozwiązywanie konfliktów – 95,1% i sferę uczuć – 88,9%.

Grupie rodziców dostrzegających jakiejś zmiany w kontaktach z dziećmi zadaliśmy kolejne pytanie o charakter tych zmian – czy były one pożądane, czy nie? Wszyscy pytani stwierdzili, że były to zmiany bardzo pozytywne, pozytywne lub raczej pozytywne (tabela 2).

Postawy wychowawcze

Kształtowanie postaw wychowawczych uczestników zajęć badane było przy użyciu testu. Uczestnicy pomiarów posługując się pięciopunktową skalą, na której 1 oznaczało „całkowicie się nie zgadzam”, a 5 „całkowicie się zgadzam”, ustosunkowywali się do 10 stwierdzeń, poprawnie lub błędnie oddających przesłanie „Szkoły”. W ośmiu przypadkach uogólnienia były niezgodne z ideą warsztatów, a w dwóch zgodne. W tabeli 3 zaprezentowano treść stwierdzeń, właściwą odpowiedź z perspektywy założeń ewaluowanego programu, średnie ocen zebranych

w trakcie realizacji poszczególnych etapów eksperymentu oraz różnice pomiędzy pretestem a posttestami.³ Uwzględniono wyłącznie odpowiedzi 782 osób, które zadeklarowały, że w okresie pomiędzy zakończeniem warsztatów będących przedmiotem ewaluacji, a drugim posttestem nie brały udziału w zajęciach, których celem było rozwijanie umiejętności wychowawczych.

W odniesieniu do wszystkich stwierdzeń pomiędzy pretestem a kolejnymi dwoma pomiarami odnotowano zmianę w średnich ocen zgodną z przesłaniem „Szkoły”. Pomiedzy pretestem a pierwszym posttestem różnice te można było uznać za istotne statystycznie w przypadku dziewięciu stwierdzeń (oprócz – „jeśli rodzic przyzna się do błędu przed dzieckiem, to istnieje duże ryzyko, że straci autorytet”), zaś pomiędzy pierwszym a trzecim pomiarem – w przypadku ośmiu stwierdzeń (oprócz – „nie należy często chwalić dziecka, bo łatwo je w ten sposób rozpieścić” oraz wymienionego poprzednio). Pomiedzy pretestem i kolejnymi pomiarami największe różnice odnotowano w odniesieniu do uogólnień – „dziecko powinno bez dyskusji podporządkowywać się woli rodziców” oraz „rodzice zawsze wiedzą lepiej niż dziecko co jest dla niego najlepsze”.

Podsumowanie

Rok po zakończeniu warsztatów „Szkoły” zdecydowana większość rodziców (94%) uważała, że program ten miał wpływ na relacje z ich dziećmi. Wszystkie osoby z tej grupy uznały, że dokonane wskutek udziału w warsztatach zmiany były pozytywne („bardzo pozytywne”, „pozytywne” lub „raczej pozytywne”) i dotyczyły komunikacji, wzajemnego porozumiewania się – 98%, rozumienia postaw i zachowań – 98%, rozwiązywania konfliktów – 95% i sfery uczuć – 89%.

Generalnie, zaprezentowane powyżej wyniki potwierdzają wnioski wyciąg-

Tabela 1. Obszary zmian w kontaktach z dziećmi

Czy zmiany dotyczyły:	Tak		Raczej tak		Raczej nie		Nie		Trudno powiedzieć		Razem	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
rozumienia postaw i zachowań	562	71,7	202	25,8	13	1,7	6	0,8	1	0,1	784	100
komunikacji, wzajemnego porozumiewania się	617	78,7	148	18,9	14	1,8	3	0,4	2	0,3	784	100
rozwiązywania konfliktów	512	65,3	234	29,8	28	3,6	7	0,9	3	0,4	784	100
uczuć	561	71,6	136	17,3	44	5,6	40	5,1	3	0,4	784	100

Tabela 2. Ocena zmian w relacjach z dziećmi

Odpowiedzi uwzględnione w kafeterii	N	Proc.
Bardzo pozytywne	159	24,4
Pozytywne	389	59,7
Raczej pozytywne	104	16,0
Negatywne	0	0,0
Bardzo negatywne	0	0,0
Trudno powiedzieć	0	0,0
Razem	652	100

nięte na podstawie badań zrealizowanych w 2007 r. (bezpośrednio po zakończeniu zajęć) i świadczą, że w ocenie absolwentów „Szkoły” udział w warsztatach w pozytywny sposób kształtuje relacje z dziećmi. Dane te

stanowią podstawę do prowadzenia dalszych badań, których celem będzie zweryfikowanie tych subiektywnych opinii respondentów poprzez poznanie postaw i ocen pośrednich odbiorców programu – dzieci i młodzieży szkolnej.

Bezpośrednio po zajęciach oraz rok później stwierdzono zmianę deklarowanych postaw wychowawczych uczestników w stosunku do stanu sprzed rozpoczęcia warsztatów. Generalnie, odnotowane różnice w odpowiedziach na dziesięć pytań testu, były zgodne z przesłaniem „Szkoły” i dotyczyły budowania bardziej podmiotowej relacji z dzieckiem, szanowania jego autonomii, wspierania samodzielności oraz akceptowania uczuć. □

Autor jest socjologiem, zajmuje się m. in. badaniami ewaluacyjnymi i diagnostycznymi.

¹ J. Sakowska, Wstęp, w: M. J. Sochocki, *Liderzy – realizatorzy – beneficjenci. Prezentacja wyników badań ewaluacyjnych „Szkoły dla rodziców i wychowawców” (edycja wrzesień-grudzień 2007)*, „Zeszyty Metodyczne”, nr 3, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 2008, s. 5.

² Osoby zaangażowane w realizację projektu badawczego w 2008 r.: Agnieszka Chodor-Jaśniok, Agnieszka Górecka, Albert Hupa (obliczenia statystyczne), Sylwia Katrzyńska, Anna Radiukiewicz, Kierownictwo i nadzór merytoryczny – autor raportu. Projekt i narzędzia konsultowano z Joanną Sakowską (CMPPP). Koordynatorką badań ze strony CMPPP była Maria Talar.

³ Porównując wartości średnich i różnic należy uwzględnić błąd zaokrąglenia.

Tabela 3. Test postaw wychowawczych (skala: od 1 „całkowicie się nie zgadzam” do 5 „całkowicie się zgadzam”)

Stwierdzenia	Odpowiedź zgodna z przesłaniem „Szkoły”	Pomiar	N	Średnia	Różnica	Pomiar	N	Średnia	Różnica
Dziecko powinno bez dyskusji podporządkowywać się woli rodziców	1	pretest	753	2,7	0,726***	pretest	765	2,7	0,631***
		posttest 1	753	2,0		posttest 2	765	2,1	
Należy bezwarunkowo akceptować wszystkie uczucia dziecka	5	pretest	757	3,8	-0,309***	pretest	763	3,8	-0,123*
		posttest 1	757	4,1		posttest 2	763	3,9	
Nie należy często chwalić dziecka, bo łatwo je w ten sposób rozpieszczyć	1	pretest	756	2,0	0,177**	pretest	763	2,0	0,111
		posttest 1	756	1,9		posttest 2	763	1,9	
Stosowanie kar cielesnych przez nauczycieli w szkole jest dopuszczalne, jeśli wyrażą na to zgodę rodzice	1	pretest	762	1,3	0,105**	pretest	765	1,3	0,148***
		posttest 1	762	1,2		posttest 2	765	1,2	
Są dzieci w stosunku do których kary cielesne wydają się być jedyną skuteczną metodą wychowawczą	1	pretest	761	1,8	0,343***	pretest	765	1,8	0,340***
		posttest 1	761	1,4		posttest 2	765	1,4	
Stosowanie kar cielesnych wobec dzieci powinno być zabronione w każdej sytuacji	5	pretest	756	3,4	-0,290***	pretest	764	3,4	-0,579***
		posttest 1	756	3,7		posttest 2	764	3,9	
Rodzice w każdej sytuacji powinni chronić dziecko przed popełnianiem błędów	1	pretest	750	3,1	0,577***	pretest	761	3,1	0,331***
		posttest 1	750	2,5		posttest 2	761	2,8	
Rodzice zawsze wiedzą lepiej niż dziecko co jest dla niego najlepsze	1	pretest	762	2,8	0,651***	pretest	768	2,8	0,594***
		posttest 1	762	2,1		posttest 2	768	2,2	
Jeśli rodzic przyzna się do błędu przed dzieckiem, to istnieje duże ryzyko, że straci autorytet	1	pretest	765	1,6	0,076	pretest	770	1,6	0,113
		posttest 1	765	1,5		posttest 2	770	1,5	
To niedopuszczalne, aby dziecko kwestionowało wolę rodziców	1	pretest	763	2,7	0,427***	pretest	766	2,7	0,329***
		posttest 1	763	2,2		posttest 2	766	2,4	

Test t studenta: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05.